

сборники изречений в словянорусской письменности: исследования и тексты // Чтения в обществе истории и древностей российских. – 1905. – Кн. 1. – С. 372-374; Фотинский О. Очерки из истории быта монастырских крестьян на Волыни в XVII-XVIII вв. // Тр. общества исследователей Волыни. – Житомир, 1910. – Т. 3. – С. 1-46; Харлампович К. Западнорусские православные школы XVI и начала XVII века, отношение их к инославным, религиозное обучение в них и заслуги их в деле защиты православной веры и церкви. – Казань, 1898. – С. 259, 269; Biblioteka ordynacyi Krasnińskich. Muzeum Konstantego Swidzińskiego. – Warszawa, 1876. – Т. 2. – S. 201-202; Harvard library of early Ukrainian literature: Texts. Collected Works of Meletij Smotryc'kyj. – USA, 1987. – Vol. 1.

Наталія Лопачька

Джерела з історії Острозької Академії XVI-XVII століття

Реальна джерельна база (тобто той корпус джерел, що дійшов до нашого часу) про ОА порівняно невелика. Більшість джерел 1560-х рр. – 1630-х рр. про ОА не збереглося, а саме: відсутній документ про точну дату її заснування, склад спудеїв і викладачів, дидактичні матеріали та ін. Інформація з цих питань носить гіпотетичний характер. Наявні письмові свідчення про ОА становлять три роди джерел: документальні (актові), наративні (оповідні, описові, розповідні) і стародруки.

Найістотніші документальні джерельні свідчення про ОА: 1. Заповіт княжни *Гальшики Острозької*, складений у Турові 16 березня 1579 року і внесений до Луцької земської книги 10 січня 1583 року (ЦДАУК. – Ф. 26. Луцький земський суд. – Од. зб. 4 (2097). – Арк. 38-39); 2. Запис “на Академію Острозьку” (“*Postanowienie: Na Akademię Ostrozka*”), після 1608 р. († князя *В.-К. Острозького*) із зазначенням розміру прибутку в тисячу польських злотих із суразької аренди “на школу острозьку і на співаків

острозьких” і низки сіл на утримання Академії – село Звіждже під Степанем, фільварок Бельмазький “під Острогом, здавна наданий на школу і в розподіл (мастностей між синами князя *В.-К. Острозького Янушем і Олександром*. – *М. К.*) (Акт поділу володінь князя *В.-К. Острозького між його синами Янушем і Олександром 1603 р.*) князів їх милості вписаного особливим листом вказано було”, “для привезення дров й всякої допомоги і поправка із села Завидова...” Вказані розміри плати “на кожний квартал панам греко-слов'янському і латинському і з підбакалаврам”. У цьому ж документі – свідчення про постачання, харчування та обслуговування персоналу Академії (AGAD. Зібрання Браніцьких із Сухої. – Од. зб. 323 / 409. – С. 638-639). 3. Опис Острога 1620 р. фіксує у *Пригородку* біля князівського замку (як і в *акті 1603 р.*) “Академію, школи та інші приміщення польські і руські колегіатські” (Національна бібліотека ім. Оссолінських у Вроцлаві. – Відділ рукописів. – № 12 / 3669. – Арк. 196). Щодо цього є декілька свідчень різних видів наративних джерел. “*Акти Острозького фарного костелу*” – своєрідна костельна хроніка або літопис – свідчать, що після пожежі 1617 р. в Острозі учні польської католицької школи навчалися “при Академії Руській під юрисдикцією руського ректора”.

Особливе місце в системі джерельної бази про ОА належить епістоляріям, які становлять два інформативні масиви, різні за своєю вірогідністю: документальна (фактична) частина із зазначенням конкретних фактів і подій та описова інтерпретація (роз'яснення, висвітлення) фактів через призму сприймання їх окремим суб'єктом (суб'єктами). У таких листах є факти, що не знайшли відображення і фіксації в інших джерелах. Серед них заслуговує на увагу, зокрема, лист папського нунція (посла) А. Болоньєтті з Кракова 21 березня 1583 року до князя *Януша Острозького* з пропозицією

допомогти в реорганізації ОА. Із послання (Краків, 8 липня 1583 року) князя *В.-К. Острозького* до Папи Римського Григорія XIII стало відомим про такий важливий факт, як передача папою князеві *В.-К. Острозькому* Біблії через відомого тоді грецького вченого, “шановного Діонісія Палеолога”, що викладав в ОА. Хоча залишається невідомим, коли саме ця книга надійшла до Острога і чи була вона рукописна, чи друкована і якою мовою написана. У латиномовному творі бакалавра мистецтва *Симона Пекаліда* “*Про Острозьку війну під П'яткою проти низовців*” (виданий у Кракові в 1600 р.) зазначено: “Радуйся, наша Волинь войовнича..., саме тобі дім Острозький дарує лицей той тримовний,... кращого в світі від вільних мистецтв ти нічого не знайдеш” (Українська поезія XVI століття. – Київ, 1987. – С. 214). У “*Палінодії*” (1621) *Захарії Котистенського* вказана присутність в Острозі у попередній період когорти вчених: “розличные любомудрцы”, “докторове славнии в греческом, славенском и латинском языках выщвѣчоныи..., математикове и астрологе превыборныи...” (Палінодія... Ч. 4. – Розд. 2. – Арт. 3). У виданій у 1587 р. збірці творів *Г. Смотрицького* “*Ключ царства небесного*” та “*Календарь римски новы*” зазначено: “написано у Академии Острозькой”.

Публікації джерел: Боротьба Південно-Західної Русі і України проти експансії Ватикану та унії (X – початок XVII ст.): 36. документів і матеріалів. – Київ, 1988. – С. 94-95; Ковальський М. До історії латинської школи в Острозі. – Публ.: *Budynek szkoły Ostrogskiej przy kościele Ostrogskim* (1620 r.) // *Wołania z Wołynia=Воляннн з Волині.* – Острог та ін. – 1996. – № 2 (9). – С. 17-19; Острозька давнина: Дослідження і матеріали / Відп. редактор І. З. Мицько. – Вип. 1. – Львів, 1995. – С. 110-111, 120-121; *Monumenta Confraternitatis Stauroripigianae Leopoliensis.* – *Leopolis*, 1895. – Т. 1. – № 57, 97, 159, 256, 257 та ін. – Р. 88-89, 152-153, 254-257, 398-399, 401 та ін; *Monumenta Poloniae Vaticana.* – *Cracoviae*, 1938. – Т. 6. *Alberti Bolognetti nuntii apostolici in Polonia. Epistolae et acta 1581-1585.* – № 8, 20, 56,

174, 195, 205, 227, 305, 346, 356, 364, 366, 394, 410. – Р. 13, 52, 109, 312, 348, 361-366, 396-399, 400-401, 548, 607, 623, 642, 650, 693, 770.

Література: Ковальський М. П. Документальна джерельна база з історії міста Острога XVI-XIX ст. (Проблеми евристики та типології) // V Всеукраїнська конф. “Розвиток історичного краєзнавства в контексті національного і культурного відродження України” (жовтень, 1991): Тези доповідей та повідомлень. – Київ – Кам’янець-Подільський, 1991. – С. 147-148; Його ж. Документальні джерела з історії м. Острога і Острожчини, виявлені в Головному архіві давніх актів (АГАД) у Варшаві // Матеріали IV наук.-краєз. конф. “Остріг на порозі 900-річчя”. – Острог, 1993. – С. 65-69; Його ж. Документальні письмові джерела з історії Острога // Матеріали I-III наук.-краєз. конф. “Остріг на порозі 900-річчя” (1990-1992 рр.). – Острог, 1992. – Ч. I. – С. 92-95; Його ж. Джерела про діяльність князів Острозьких. – Там само. – С. 98-103; Мицько І. З. Острозька слов’яно-греко-латинська академія (1576-1636). – Київ, 1990; Содомора П. Острозька академія у листах папського нунція Альберто Болоньєтті // Матеріали IV наук.-краєз. конф. “Остріг на порозі 900-річчя” – Острог, 1993. – С. 161-163.

Микола Ковальський

“Діалог о вірі” Мелетія Пігаса (Дермань, 1602)

Уважається першим дерманським виданням. Не збереглося жодного примірника. Джерелом інформації є лист князя *В.-К. Острозького* 7 липня 1602 року, в якому князь звертався з проханням до Львівського братства про надання йому грецьких шрифтів, повідомляючи про свої наміри: “Розмову”, от того блаженного Мелетія противу схизматиков и прочіим сектатором написаную, в друк по грецку и по руску пустити; а на тот час иж литер готовых грецких не маю, прошу на выдрукованье тоѣ малоѣ, але святоѣ рѣчи, литер отлитых и готовых каст со три мнѣ прислати; а скоро ся книжка выдрукует, зараз вашей милости с подякованьем их отошлю” (Першо-